

เครือข่ายคุณค่าผลไม้

เครือข่ายคุณค่าผลไม้คุณภาพ เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แสดงให้เห็นตัวแบบของระบบธุรกิจสหกรณ์ที่ได้นำเอาการจัดการโซ่อุปทานมาใช้ในธุรกิจ และนำไปสู่การเชื่อมโยงธุรกิจระหว่างกลุ่มชาวสวนผลไม้คุณภาพ สหกรณ์การเกษตร ผู้ประกอบการทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการยกระดับคุณภาพผลผลิตตั้งแต่ระดับการผลิตจนถึงผู้บริโภค และได้สร้างตำนาน “ศิษย์คุณโมเดล” ที่ได้ขยายผลนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับการค้าเป็นธุรกิจของสถาบันเกษตรกรในหลายพื้นที่ ปัจจุบันได้จัดตั้งและดำเนินการศูนย์เรียนรู้มีชีวิตเพื่อการถ่ายทอดโอนความรู้สู่สังคม

ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

โครงการวิจัย “เครือข่ายคุณค่าผลไม้” มีความมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพของชาวสวนผลไม้ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่ดีที่สุดในประเทศไทย อันเนื่องมาจากราคาผลไม้ตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง และชาวสวนผลไม้จำนวนมากหันไปปลูกยางพาราแทนผลไม้ เนื่องจากแรงจูงใจของราคาและนโยบายของรัฐ จนเรียกได้ว่าเกิดเป็นกระแส “ตื่นยาง” ซึ่งจากการจัดเวทีสนทนากลุ่มเป้าหมายระหว่างแกนนำชาวสวนผลไม้ นักวิชาการสหกรณ์ ฝ่ายจัดการสหกรณ์ และทีมวิจัยสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ ได้นำมาสู่การกำหนดโจทย์วิจัยสำคัญ คือ กลไกการพัฒนาทัศนคติ วิถีคิด และการเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกรควรเป็นอย่างไร จึงจะช่วยแก้ปัญหาแก่ชาวสวนผลไม้ให้สามารถดำรงอยู่ในอาชีพได้อย่างยั่งยืน และรูปแบบการค้าเป็นธุรกิจผลไม้ของ

สหกรณ์การเกษตรควรเป็นเช่นไร จึงจะสามารถเป็นกลไกแก่เกษตรกรในการแก้ปัญหา การประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน มีความเหมาะสมกับบริบทโลกใหม่ และยังคงธำรงรักษา อัตลักษณ์การเป็นองค์การธุรกิจของเกษตรกรเพื่อใช้เป็นกลไกในการพึ่งพาและร่วมมือกัน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีภาคีภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคสหกรณ์มาบูรณาการทำงานร่วมกัน โดยนำปัญหาของสมาชิกสหกรณ์ชาวสวนผลไม้ เป็นตัวตั้ง กระบวนการวิจัย ประกอบด้วย การดำเนินการ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก เป็นการ สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างภาคี ชาวสวนผลไม้ สหกรณ์การเกษตร และพันธมิตร ธุรกิจในการวิเคราะห์สถานการณ์และออกแบบระบบธุรกิจเครือข่ายคุณค่าผลไม้ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการโซ่อุปทานอย่างบูรณาการมาใช้สู่การบรรลุเป้าหมายร่วม ของภาคี ขั้นตอนที่สอง การสนับสนุนการดำเนินการระบบธุรกิจเครือข่ายคุณค่าผลไม้ ภายใต้ ทีมที่ปรึกษาโดยใช้กลไกการจัดการความรู้ และจัดให้มีกลไกสนับสนุนการยกระดับ สมรรถนะแก่ภาคี ขั้นตอนที่สาม การติดตามประเมินผลและการสรุปบทเรียนเพื่อจัดทำ ข้อเสนอเชิงนโยบาย

สรุปผลงานวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัย ชี้ให้เห็นว่า หัวใจสำคัญที่จะแก้ปัญหาให้เกษตรกรสวนผลไม้ ได้อย่างยั่งยืนจะต้องสนับสนุนให้เกษตรกรหันมาทำสวนผลไม้คุณภาพ โดยจะต้องพัฒนาระบบธุรกิจเชิงคุณค่าภายใต้โซ่อุปทานที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการประกอบอาชีพของ เกษตรกร ส่งผลต่อการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ สมาชิกมั่นคง สหกรณ์มั่นคง โดยยึดหลักสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกด้วยการสร้างความร่วมมือในการดำเนินธุรกิจ ร่วมกันระหว่างเกษตรกรสมาชิก สหกรณ์การเกษตร รวมถึงพันธมิตรทางธุรกิจ และภาครัฐ รวมทั้งการให้ความสำคัญในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร ให้สามารถขาย ผลไม้ได้ในราคาที่เป็นธรรมและคุ้มค่ากับการลงทุน

ผลการวิจัย ได้ก่อเกิดเป็นตัวแบบธุรกิจเครือข่ายคุณค่าผลไม้ของสหกรณ์การเกษตร เขาคิชฌกูฏ จำกัด ซึ่งได้พัฒนาระบบธุรกิจในการยกระดับเกษตรกรในการผลิตผลไม้ คุณภาพ ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงธุรกิจสหกรณ์กับภาคีพันธมิตรภายใต้โซ่อุปทาน ทั้งในกิจกรรมต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ โดยมุ่งให้เป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำมาซึ่ง องค์ความรู้ใหม่ในการจัดการสวนผลไม้คุณภาพ การถ่ายโอนชุดความรู้สู่เกษตรกร การบริหารความเสี่ยง การสร้างช่องทางการตลาดร่วมกับภาคีพันธมิตรสู่เป้าหมาย ร่วมกัน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินธุรกิจบนความยั่งยืนของสหกรณ์ การเพิ่มโอกาส การเข้าถึงตลาดและเพิ่มรายได้ ตลอดจนการลดต้นทุนและการปลูกจิตสำนึกการธำรง รักษาอาชีพชาวสวนผลไม้คุณภาพแก่สมาชิกชาวสวนผลไม้

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ด้านชุมชนและพื้นที่

ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดจากการวิจัยได้นำไปขยายผล เผยแพร่ตัวแบบพัฒนาการผลิตผลไม้คุณภาพและการสร้างความเข้าใจในระบบธุรกิจผลไม้ของเครือข่ายตลอดห่วงโซ่อุปทาน ภายใต้การค้ำที่เป็นธรรมให้แก่เกษตรกร ทายาทเกษตรกร ชุมชนชาวสวนผลไม้ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย อปต. อบจ. และเครือข่ายสหกรณ์

เกิดเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ระบบธุรกิจผลไม้ ภายใต้ “ศูนย์เรียนรู้มีชีวิต กลุ่มชาวสวนผลไม้คุณภาพ” ซึ่งเป็น 1 ใน 4 ศูนย์เรียนรู้มีชีวิตจากสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยได้มีการขยายผลการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้มีชีวิตกลุ่มชาวสวนผลไม้คุณภาพไปสู่สหกรณ์การเกษตรทั้งในและต่างจังหวัด อาทิ จังหวัดจันทบุรี สหกรณ์การเกษตรนายายอาม จำกัด สหกรณ์การเกษตรเมืองขลุง จำกัด จังหวัดระยอง สหกรณ์การเกษตรเขาชะเมา จำกัด จังหวัดสุราษฎร์ธานี สหกรณ์

การเกษตรบ้านนาสาร จำกัด จังหวัดนครราชสีมา สหกรณ์การเกษตรต้นหยงมัส จำกัด ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงแม่แฮ จำกัด จังหวัดลำปาง สหกรณ์การเกษตรแม่พริก จำกัด เป็นต้น

นอกจากนั้น ตัวแบบเครือข่ายผลไม้คุณภาพได้ถูกใช้เป็นตัวแบบและแนวปฏิบัติที่ดีในสหกรณ์การเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกรอบคิดเชิงยุทธศาสตร์ในขบวนการสหกรณ์ไทยอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันแก่ชาวสวนผลไม้ให้มีจิตสำนึกในการทำสวนผลไม้คุณภาพ ตระหนักถึงความสำคัญในการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย เพื่อการพึ่งพาและร่วมมือกัน ซึ่งเป็นตัวแบบที่ชี้ให้เห็นแนวปฏิบัติที่ดี ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสหกรณ์ ในการส่งเสริมสนับสนุนชาวสวนผลไม้ และผู้ประกอบการผลไม้อย่างยั่งยืน

ด้านนโยบาย

ภาครัฐโดย กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ใช้เป็นแนวทางกำหนดแผนงาน/โครงการพัฒนาผลิตผลไม้คุณภาพและบริหารจัดการตลาด ภายใต้การขับเคลื่อนวาระแห่งชาติสหกรณ์ และทางผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ได้อนุมัติงบประมาณภายใต้ยุทธศาสตร์จังหวัดจันทบุรี สนับสนุนให้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์แก่เกษตรกรในจังหวัดจันทบุรี เช่น กิจกรรมพัฒนาทายาทเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีการผลิตผลไม้คุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการตลาด กิจกรรมส่งเสริมการจำหน่ายผลไม้คุณภาพเพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับผลไม้ของจังหวัดจันทบุรี เพื่อรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปีงบประมาณ 2556 และ 2557 เป็นวงเงินงบประมาณกิจกรรมละ 500,000 บาท

จุดเด่นของงานวิจัย

“โครงการเครือข่ายคุณค่าผลไม้” เป็นตัวแบบธุรกิจสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรรายย่อยควบคู่กับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โดยมีสหกรณ์การเกษตรเขาคิชฌกูฏ จำกัด เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน มุ่งเน้นการสร้างร่วมมือระหว่างเกษตรกร สหกรณ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน เปิดเวทีสะท้อนปัญหา เกิดการร่วมกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพตามความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ซึ่งความโดดเด่นของผลงานอยู่ที่ชุดความรู้ที่ตอบโจทย์วิจัยใน 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก ผลงานเครือข่ายคุณค่าผลไม้ที่ตอบโจทย์สำหรับแนวทางการสร้างกลไกการพัฒนาเกษตรกรชาวสวนผลไม้ให้มีความสามารถยืนหยัดอยู่ในอาชีพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งได้ทั้งในรูปชุดความรู้ในการปลูกจิตสำนึกการทำสวนผลไม้คุณภาพ การปรับวิถีคิดแก่เกษตรกร ในการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่ายธุรกิจ โดยใช้สหกรณ์เป็นฝ่ายดำเนินการ และความรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับเกษตรกรโดยใช้กลไกศูนย์เรียนรู้มีชีวิต ประเด็นที่สอง ผลงานตัวแบบธุรกิจสหกรณ์ ในรูปเครือข่ายคุณค่า ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการธุรกิจผลไม้ของสหกรณ์การเกษตร ที่ได้นำเอาการจัดการโซ่อุปทานมาใช้ในธุรกิจสหกรณ์ ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมตัวแบบธุรกิจสหกรณ์การเกษตรที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีเป็นที่สนใจอย่างกว้างขวางและอยู่ในความต้องการของรัฐบาลในการใช้ยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำ

“แรงบันดาลใจของการทำงานวิจัยชิ้นนี้เกิดจากการที่เรามองเห็นว่า
นโยบายของภาครัฐทำให้เกษตรกรอ่อนแอ
ดังนั้นเราต้องทำให้เกษตรกรฐานล่างมีความเข้มแข็ง
ด้วยตัวของพวกเขาเองให้ได้”

หัวหน้าโครงการ

นางศศิธร วิเศษ

สหกรณ์จังหวัดสระแก้ว กรมส่งเสริมสหกรณ์
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ที่ปรึกษา

รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะนักวิจัย

